

PALEOLİTİK DÖNEMDE SANAT ESERLERİNİN YAPIMINDA KULLANILAN ARAÇ VE GEREÇLER

Paleolitik sanatçılar, bugün büyük bir hayranlıkla seyrettiğimiz sanat eserlerini son derece ilkel bir materyal ve zorlu koşullar altında oluşturmuşlardır. Bunlar sanat yolunda kullanacakları materyali de kendileri üretmişlerdir. Söz konusu çağda sanatçının yaşadığı ortam, onun kullanacağı materyali belirler durumdaydı. Örneğin, ortamda kil bol ise sanatçı öncelikle buna şekil vermeyi denemiş olmalıdır. Ancak burada bir noktanın altını çizmek gerekmektedir. Şöyle ki; ortamın sanata olan etkisi, yukarıda da belirtildiği gibi, yalnızca malzemenin seçimi bağlamında sınırlayıcı olmuştur. Sanatçının engel tanımaz hayal ve ifade gücü, madde ne olursa olsun, ona vermek istediği anlamın çıkmasına engel olamaz.

Bugünkü sanatçılar gibi Paleolitik Çağ sanatçıları da, ilkel de olsa, meydana getirecekleri eserlerin tekniğine uygun olan araçları kullanmışlardır.

Boya maddelerinin figür üzerine sürülmesinde parmak, bükülmüş deri, hayvan tüyleri ya da kıllarından yapılmış fırçalar, ot topaklarından tamponlar ve taşla ezilmiş ağaç dalları, hatta Lascaux mağarasında olduğu gibi püskürgeçler kullanılmıştır. Esasen toz halindeki boya maddesini püskürgeçle resmin üzerine üfleme şekli Avustralya yerlilerinden de bilinmektedir. Yine toz boyanın içinde saklandığı kemik tüpler de boyalı resim yapımında kullanılan materyaller arasındadır. Bu tüpler içi oyuk uzun kemiklerden yapılmışlardır. Uç tarafları yine kemikten tıpalarla kapatılmıştır.

Bazı mağaralarda hâlâ boya izleri taşıyan kemik tüpler ele geçmiştir. Boya maddelerinin saklanması için deri torbalar da kullanılmış olabilir. Ancak bu tür maddeler, organik yapıları nedeniyle çürüdüklerinden günümüze ulaşmamış olabilirler. Oysa XIX'uncu yüzyılın sonlarında Güney Afrika'da Boer'ler tarafından öldürülen son Boşiman sanatçılarından toz boyayı deri torbalarda sakladıkları bilinmektedir. Yine fırça olarak yosunun kullanıldığı da ileri sürülen varsayımlar arasındadır.

Boyalı resimlerin yapılabilmesi için gerekli olan bir dizi malzemenin aksine, kazıma resimlerin gerçekleştirilmesinde kullanılan materyal tek bir objeyle sınırlıdır. Paleolitik sanatçı çizerek yarmak ve kazımak için çakmaktaşıdan (sileks) ya da obsidiyenden yapılmış olan taş kalemler (burin) kullanmıştır. Genellikle de çakmaktaşıdan olanları yeğlemiştir. Gravür işçiliğinde kullanılmış ve uçları körelmiş olan birçok taş kalem çeşidi, bazı mağaraların resimli duvarlarının dibinde bulunmuştur.

Taş üzerine alçak kabartmalar yapmak, heykeller yontmak için, yine çakmaktaşıdan hacimli taşçı kalemleri ve büyük çakıl taşlarından çekiç gibi iş gören tokaçlar kullanılmıştır.

Paleolitik sanatçının kullandığı tuvaler, doğanın ona sunduğu doğal yüzeylerdir. Duvar ve kaya sanatı tarzındaki eserleri yaparken mağaralardaki ya da açık havadaki kaya yüzeylerini kullanmıştır. Üzerlerine figürlerini çizdiği, kazıdığı ya da oyduğu bu yüzeyleri de aramış ve kullanacağı tekniğe uygun olanları seçmiştir. Bu seçim de rastgele olmayıp, geniş ölçüde deneyime dayanmaktadır.

Kalker gibi tortul kayaların yüzeylerini kullandığı gibi, bazalt, andezit, horstein gibi volkanik kaya yüzeylerini de kullanmıştır. Taşınabilir sanat eserlerini yaparken de çeşitli taşları, hayvan kemik ve dişlerini, geyik ve rengineyi boynuzlarını kullanmıştır. Sanat yolunda kullanılmış olan başlıca taşlar; kalker, kalsit, şist, arduaz, bazalt, steatit, serpantin, sünger taşı ve çeşitli boydaki çakıllardır. Dişlerden en çok mamut ve ayı dişleri, az miktarda da at dişi kullanılmıştır. ,

Bazen yukarıda sıralanan materyalden farklı malzemenin kullanıldığı da görülmektedir. Örneğin Çek Cumhuriyeti'nde Morova bölgesinde bulunan bir kadın heykelciği, kemik tozu ile karıştırılmış kilden yapılmıştır.

Paleolitik insan, büyük bir olasılıkla odun ve deriyi de sanat yolunda kullanmış olmalıdır. Derinin üzerine resimler çizmiş, odunu yontarak heykelcikler yapmış olabilir. Ancak bunlar çok çabuk çürüyen maddeler olduklarından günümüze ulaşmadan yok olup gitmişlerdir. Bu materyalin, paleolitik insanlara yakın bir yaşam süren günümüz ilkelleri tarafından kullanıldığı da bilinmektedir.

Paleolitik sanatçılar sanat çalışmalarını, yukarıda da belirtildiği gibi, çoğu kez mağaraların gün ışığından yoksun, kendilerince kutsal saydıkları karanlık yerlerinde yapmış olduklarından kullandıkları araçlar içinde taş lambaları da saymak gerekir. Bu lambalar, oyulmuş taşlardan yapılmışlardır. Çeşitli büyüklükte dirler. Özenle yontulmuş, saplı olanları olduğu gibi sapsız, silindirik şeklinde ya da kaba bir biçimde yontulmuş olanları da vardır.

Boyalı resimlerde boyama tekniğinin uygulaması farklı da olsa, renk maddesinin esas siyah, kırmızının tonları, kahverenginin tonları, sarı, beyaz ve ender olarak da turuncu, mavi ve yeşil renklerdir. Bütün paleolitik boyalı resimlerine bir aile havası veren bu renklerin Fransa'nın güneyinden İspanya'nın güneyine kadar bir yayılım gösterdiği bilinen bir gerçektir.

Boyanın kullanımına gelince; boya maddeleri içinde en fazla kırmızı aşiboyasının kullanıldığı görülüyor. Bu madde doğrudan doğruya elde kalem olarak kullanıldığı gibi, fırça

ve parmakla da kullanılmıştır. Boyalar; genellikle minerallerden, bazı durumlarda da bitkilerden elde edilirlerdi. Minerallerden elde edilenler uzun ömürlü olurlar, bitkilerden elde edilenler ise çabuk silinirler. Sarı, kırmızı tonları, turuncu ve kahverenkler daha çok demir oksit ve aşı boyasından; siyah ve koyu kahverenkler kömürden, taş ya da hamur halindeki manganezden; beyaz renk kaolen ya da kuş gübresinden; mavi ve yeşil renkler ise kaolenle karıştırılmış bitki özlerinden elde edilirdi.

YARARLANILAN KAYNAK

Yalçınkaya, I., (1981), Taş Devirlerinde Sanat Eserlerinin Yapımında kullanılan Araç ve Gereçler. Antropoloji 10: 1-15. Ankara.